

UNIVERSAALNE VÕI SIISKI MITTE? Inimõiguste kaitsmise jaoks märgilise Viini deklaratsiooni 25. aastapäeva puhul tõlkis Inimõiguste Instituut esmakordselt deklaratsiooni ja tegevuskava täismahus eesti keelde. **Aet Kukk** heidab pilgu deklaratsiooni põhimõtetele.

25 aastat Viini inimõiguste deklaratsioonist

“Viini deklaratsiooni ja tegevuskava vastuvõtmine oli märgiline samm, et kaardistada uued inimõiguste perspektiivid pärast külma sõja lõppu,” selgitas **Mart Rannut**, kes esindas Inimõiguste Instituuti 1993. aasta inimõiguste aastakonverentsil. Viinis said palju tähelepanu Rannuti sõnul naiste, vähemuste ja põlisrahvaste õigused.

Inimõiguste universaalsus

Sümboolne oligi Viini deklaratsioon ka naiste õiguste eest võitlejatele. **Charlotte Bunch** oli 1993. aastal Viinis kohal ühe naiste inimõiguste eest seisva kampaaniaga seotud valitsusvälise organisatsiooni juhina. Bunch on öelnud, et naiste õiguste tunnistamine inimõigustena inimõiguste maailmakonverentsil Viinis 1993 avas naistele ja feministidele ukse analüüsida inimõigusi nii, et see puudutas sügavalt naiste õiguste eest seisvaid liikumisi ja inimõiguste praktikat. Naiste õiguste eest võitlejatele anti Viini deklaratsiooniga võimalus poliitilisteks ja intellektuaalseteks muutusteks ning teha sõnad ka teoks.

Riikidevaheline vaidlus konverentsil inimõiguste universaalsuse *versus* suhtelisuse üle ähvardas oluliselt kärpida inimõiguslike väärtusi. Mart Rannuti sõnul esitati konverentsil ka seisukohti, mille kohaselt tuleb inimõigused mugandada vastavalt kohalikule kultuurile, universaalsed standardid on aga riigi siseasjusse sekkumine.

Hoiatavad näited

“Konverentsil oli mitmeid vastasseise, mis hiljem mõjutasid maailmapoliitikat. Näiteks tõstsid kolmandal päeval saalis istuvad valitsusvälised

organisatsioonid pekohale suured plakatid sõnaga “PEOPLES”. See oli meeldetuletuseks, et põlisrahvast (*indigenous people*) ei saa rääkida kui primitiivsest kirju kultuuripärandiga inimmasist, vaid rahvastest, kel igaühel on väärikas ajalugu, kultuur ja õigus selle säilitamisele,” meenutas Mart Rannut.

Küll aga oli ka hoiatavaid näiteid. “Näiteks soovis Venemaa Föderatsioon vähemuste määratlusele täiendust, mille kohaselt oleks vähemusteks loetud ka okupeeritud territooriumidel elav sisserännanud elanikkond,” sõnas Rannut.

Eestis oleks see tähendanud Nõukogude okupatsiooni ajal sisserännanud elanikkonnale kõikide õiguste andmist ilma eesti keele oskuse ja lojaalsuseta, mis oleks oluliselt takistanud Eesti demokraatlikku arengut. Selle taotluse tagasilükkamisel tegi suure töö ära toonane Eesti ÜRO esindus.

Uus inimõiguste visioon

Viini deklaratsiooni ja tegevuskava poolt hääletas konsensuslikult 171 riiki, sealhulgas Eesti, 25.

juunil 1993. aastal Viinis toimunud inimõiguste maailmakonverentsil, mis on ligi 7000 delegaadiga ja rohkem kui 800 valitsusvälise organisatsiooniga jäänud siiani suurimaks inimõigusfoorumiks. Eesti delegatsiooni juhtis tollane välisminister **Trivimi Velliste**.

Tollane ÜRO peasekretär **Boutros Boutros-Ghali** ütles oma avalduses 1993. aasta maailmakonverentsi delegaatidele, et Viini deklaratsiooni ja tegevuskava vastuvõtmisega uuendasid nad rahvusvahelise üldsuse pühendumust edendada ja kaitsta inimõigusi. Boutros-Ghali sõnul kinnistas kokkutulek uue visiooni inimõiguste kaitsmisest järgmisel sajandil.

Maailmakonverentsi päevakord hõlmas ka arengu, demokraatia ning majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste, tsiviil- ja poliitiliste õiguste vahelisi seoseid ja ÜRO tegevuse efektiivsuse hindamist.

Juba alates Viini deklaratsiooni esimesest ettevalmistava komisjoni koosolekust Genfis 1991. aasta septembris oli selge, et need olid toona väljakutsed, mis tekitasid keerulisi, mõnikord ka lõhestavaid lahkavamuusi. Näiteks küsimused riiklikust suveräänsusest, universaalsusest, valitsusvälise organisatsioonide rollist ning uute inimõiguslaste õigusaktide teostatavusest ja jätkusuutlikkusest. Ettevalmistava protsessi hõlmas kolme olulist piirkondlikku koosolekut – Tunises, San Josés ja Bangkokis, kus esitati deklaratsioonid, milles keskenduti just Aafrika, Ladina-Ameerika ja Kariibi mere piirkonna ning Aasia ja Vaikse ookeani piirkonna probleemidele. Lisaks eelnesid deklaratsioonile mitteametlikud kohtumised Euroopas ja Põhja-Ameerikas. ✘

Originaaldokument: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx>

✘ Teadmiseks:

Viini konventsiooni all tuntakse ka:

- ✘ Konsulaarsuhete Viini konventsioon (1963)
- ✘ Diplomaatiliste suhete Viini konventsioon (1963)
- ✘ Rahvusvaheliste lepingute õiguse Viini konventsioon (1969)
- ✘ ÜRO konventsioon kaupade rahvusvahelise ostu-müügi lepingute kohta (1980)
- ✘ Tuumakahjustuste eest tsiviilvastutuse Viini konventsioon (1963)
- ✘ Osoonikihi kaitsmise Viini konventsioon (1985)
- ✘ Universaalsete rahvusvaheliste organisatsioonidega suhtlemisel riikide esindamise Viini konventsioon (1975)
- ✘ Teeliikluse konventsioon (1993)